

Foredrag i Køge

for Historisk Samfund for Københavns Amt (med Gl. Roskilde Amt)

den 13/7 1911

af Kaptajn K. C. Rockstroh.

1. Et Bidrag til Oplysning om Slaget i Køge Bugt 1/7 1677.

De positive Efterretninger om dette Slag er fra dansk Side meget faa og fattige, skønt Emnet har opfordret og stadig opfordrer til Undersøgelse. Ikke engang Antallet af og Navnet paa Skibene i den danske Flaade er endnu fuldt oplyst, om man end i den sidste Tid er kommen det rette Forhold nær.*)

Som Grunde til, at Kilderne til Slagets Historie er saa fattige, skal jeg bl. a. nævne, at Niels Juel var en Mand af faa Ord — i Tale som i Skrift —, og at mundtlige Rapporter til Kong Christian den 5te, til Admiralitetet og andre er afgivne kort efter Slaget, da Flaaden løb ind til Dragør for at reparere og landsætte døde og saarede. En yderligere Grund kan det have været, at Niels Juels „tyske“

*) Pastor H. D. Lind bringer i Hist. Tidsskrift VIII. 2. S. 281 ff. nye og interessante Oplysninger; men i Fortegnelsen over Skibene (S. 296) bør formentlig „Wrangels Palais“, „Neptunus“ og „Maria“ udgaa og erstattes med „Havfruen“, „Spraglede Falk“, Branderne „Fisken“ og „St. Peder“ samt Snaven „Lil-lien“ (Rigsarkivet. Generalkommissariatet. Sætaten. Beregning over Prisepenge 1677—78. Fortegnelse over 3 Maaneders Gage til „de Skibe, som haver været i Slauget forleden Aar“.).

Sekretær, altsaa paa en Maade Juels højre Haand, var fraværende fra Flaaden de nærmeste Dage efter Slaget, saaledes som det nu skal oplyses.

Det Forhold, som jeg her vil berøre, er en Retssag, der blev rejst af Niels Juel gennem Generalkommissariatet mod Befolkningen i Bjeverskov og Stevns Herreder straks efter Slaget, for at Folket skulde have udplyndret det store, kostbare svenske Orlogsskib „Draken“, som straks ved Slagets Begyndelse om Morgenen den 1. Juli blev jaget paa Grund paa Stevns Klint ved Eskesti. At en saadan Plyndring virkelig skete, og at mangfoldige blandt Befolkningen deltog deri af Hjertens Lyst, er sikkert nok, og man faar af de vidtløftige Forhør, hvis Akter er bevarede i Afskrift blandt Generalkommissariatets Papirer*), et stærkt Indtryk af, hvilket Liv, „Mudder“ og Trængsel der har været ude ved Kysten i Stevns paa denne uforglemmelige Dag. Foruden at Akterne, der ikke tidligere har været fremdragne, men henligget upaaagtede, giver et interessant Billede af den stedlige Befolknings „Deltagelse“ i Dagens Begivenheder, indeholder de ogsaa adskillige Oplysninger om Slaget, som man maa være saa meget mere taknemlig for, som vort Kendskab til Slagets Gang, som alt nævnt, er ret ringe.

Jeg skal kortelig nævne, at den store svenske Flaade havde krydset i Farvandet ud for Stevns, frem og tilbage mellem Møen og Skaane, hvor Landhærene udkæmpede frygteligt haardnakkede og blodige Slag i de samme Dage. Det var i højeste Grad spændende, forventningsfulde og angstfyldte Dage, disse omkring den 1. Juli. Luften var svanger paa Rygter om blodige Slag til Lands og til Vands, og det hed sig, at den svenske Hovedflaade her i Farvandede havde et stort Landgangskorps af Landhæren om Bord for at gøre Indfald paa Sjælland. Dette sidste var der nu

*) Indkomne Breve til Generalkommissariatet 1674—79; Tryggelvælde Amt.

i Virkeligheden slet ikke noget om, thi lige saa udmærket Materiel af store, prægtige Skibe den svenske Flaade havde, lige saa slet var det med Bemandingen, der var utilstrækkelig baade i Tal og i Godhed — men det vidste man jo ikke ret paa dansk Side, og allermindst var det kendt af den store Befolkning inde i Landet.

Til at møde et fjendtligt Landgangsforetagende paa Sjælland, medens saa godt som hele Hæren med Christian den 5te i Spidsen var ovre i Skaane, var der kun en Landstorm, bestaaende af ældre og yngre Bønder. I hvert af Landets Herreder var der oprettet 3—5 Kompagnier, bevæbnede med Bøsser, Høtyve, Spyd og Kaarder og anført af de anseeligste Mænd blandt Bønderne selv — navnlig Herreds- og Sognefogderne. Trommer og Faner havde de ogsaa, men den egentlige Bevæbning var gennemgaaende tarvelig. Begivenhederne baade i denne Krig og den foregaaende, 1657—60, viste, at Landstormen kunde kæmpe med stor Tapperhed og godt Sammenhold og under Omstændigheder være en farlig Modstander for krigsvante Afdelinger.

I den Egn af Sjælland, som vi her betragter, var der 3 Kompagnier i hvert af de tre Herreder: Bjeverskov, Stevns og Fakse. Fra Skanser ved Kysten og fra Bavnvagterne var der bleven holdt skarpt Udkig efter den svenske Flaade, og Natten mellem den 30. Juni og 1. Juli var Befolkningen i Stevns Herred bleven alarmeret; Baalene havde blusset op overalt, Kirkeklokkerne havde lydt til Storm, og det vaabenføre Mandskab havde samlet sig i deres Kompagnier. Aarsagen hertil var, at den svenske Flaade under Skærmydsler med den danske Flaade havde nærmet sig meget stærkt ind under Land, og et af den svenske Flaades allerstørste Linjeskibe, „St. Hieronimus“, var løbet paa Grund under Stevns, og desuden havde en Del af Besætningen paa et svensk Skib, som var bleven skudt i Sænk mellem Stevns og Møen, søgt i Land paa Kysten af Stevns ved Holtug, hvor de straks blev taget til Fange af Folket, afvæbnet og bragt til Storehedinge.

Stevns Herreders Kompagnier marscherede under

„Overhopmanden“, Herredsfoged Jørgen Mogensen Mørck i Højstrup, ud til det Sted, hvor „St. Hieronimus“ laa, og hvor andre svenske Orlogsmænd sled i det for at bringe det store Skib flot igen. Hen paa Morgenstunden var dette lykkedes Svenskerne, hvorpaa den svenske Flaade fortsatte Sejladsen mod Øst. Medens de Stevns Mænd endnu stod ved Strandingsstedet og ventede paa, hvad der yderligere maatte komme, indløb der Ilbud fra Sigerslev Strand, at der ogsaa der var løbet et stort svensk Orlogsskib paa Grund. Kompagnierne marscherede derfor straks herhen, hvor det viste sig, at „Draken“ stod fast paa Grunden nedenfor Eskesti, jaget derind af vore Orlogsskibe.

Her havde der udspundet sig en Kamp mellem en svensk Flaadeafdeling, der skulde søge at tage „Draken“ af Grunden, og en dansk do., der skulde hindre dette; men de Svenske maatte snart fortrække. Admiral Niels Juel havde derpaa ladet en Styrke sætte om Bord i „Draken“ for at tage Skibet i Besiddelse, men da dette stod urokkelig fast, tog de Danske denne Styrke tilbage igen og efterlod alene Juels „tyske“ Sekretær samt 4 (fire) Matroser til at hævde Besiddelsen af „Draken“! Dette Skib skulde ifølge Bemandingslisten have en Besætning paa omtrent 400 Soldater og Matroser, men havde ifølge Vidneforklaringerne i Stevns knap 300, hvoraf adskillige var syge og saarede. — Man tænke sig: en Sekretær og 4 Matroser hævde Besiddelsen af et stort, kostbart og fuldt udrustet Orlogsskib med omtrent 300 Mands Besætning!

Da Jørgen Mørck ankom til Sigerslev Strand, kom Sekretæren i Land til ham og beklagede sig over, at Svenskerne havde givet Skibets Øl, Vin og Brændevin til Pris og havde drukket sig fulde, saa at de var ganske uregerlige. Sekretæren bad Jørgen Mørck om at faa Folk af Landstormen ud paa Skibet til at „styre“ Besætningen og passe paa, at Skibet ikke blev beskadiget. Jørgen Mørck var ikke synderlig henrykt over denne Anmodning, da hans Styrke ikke var talrig nok og velbevæbnet nok, og da han frygtede, at Bønderne, „der uden Maade til Fylder er in-

clineret“, skulde komme i Klammeri og Slagsmaal med de svenske Soldater og Matroser, „og et grueligt Blodbad foraarsaget“. „Formedelst saadan befrygtende Konsekventser tog han Sagen udi Konsideration og konsulerede“ den tilstedeværende Amtsforsvalter, hvorefter Jørgen Mørck saa lod sætte en Vagt paa 30 Mand om Bord paa „Draken“, og de 60—70 Fanger, som allerede da var ført i Land, blev transporteret til Storehedinge foreløbig. Da Vagten nærmede sig „Draken“, saa man fra Land en Baad sætte af fra Skibet og søge Land henne ved Stordal, ca. 1½ Kilometer fra Strandingsstedet. Det viste sig senere, at i denne Baad var Oluf Skrædder fra Sigerslev, Lauritz Sommer fra Storehedinge samt „en liden Dreng“, Peder Cortis' Søn fra Storehedinge, og de synes at have været Foregangs-mænd ved den Plyndring og Flænsen om Bord paa „Draken“, som nu lidt efter lidt begyndte og varede mindst et Døgn. Det var ret kuriøse Ting, de to Mænd „reddede“ — hvis man da tør gaa ud fra, at deres Angivelse paa Tinget staar helt til Troende.

Denne Vagt forblev hele Dagen om Bord paa „Draken“ og satte Poster ved „Kayhytten“, „Archeliet“*) m. fl. Steder, og med Undtagelse af mindre Tilegnelser, som ogsaa nogle af Befalingsmændene gjorde sig skyldig i, synes der herefter ikke at være plyndret synderlig om Dagen. Dog var en Handelsmand i Køge, Claus Mohr**), kommen om Bord paa „Draken“, kort efter at Skibet var

*) Vaaben- og Krudtkamret.

**) Klaus Mohr var Handelsmand i Køge. Han var indvandret fra Tyskland en halv Snes Aar i Forvejen, men havde, trods det at han drev en stor Forretning, ikke været at formaa til at tage Borgerskab. Han levede i bestandig Strid med Borgmester, Raad, Byfoged m. fl., trodsede dem alle paa det groveste Aar efter Aar og begik det ene Overgreb efter det andet. I 1680 udvirkede Raadet, at han maatte sættes i Forvaring, indtil flere Sager mod ham for Trods, Vold, Skattenægtelse m. m. var paadømt og eksekveret — men ikke desto mindre fortsatte han uforstyrret som hidtil, og det ses ejheller, at han blev straffet for sit Forhold ved Plyndringen af „Draken“. (Sjæll. Tegn. og Indl. 12. Jan. 1680. Køge Tingbog 11. Juni 1677, 15. Decbr. 1679, 19. Jan. 1680.)

løbet paa Grund. Han havde straks begyndt at skrabe til sig og fortsatte hermed Dag og Nat. Man vedblev at føre Fangerne fra Borde, hvad der tog hele Dagen, da der kun var en eneste Jolle til Raadighed hertil, og da de drukne svenske Soldater og Matroser jo nok har været noget uregerlige. Stridigheder eller Slagsmaal mellem Landstormen og de fremmede synes slet ikke at have fundet Sted. Hovedmængden af de tre Kompagnier forblev paa Stranden eller oppe paa Klinten for at modtage Fangerne.

„Da det nu var mod Solens Nedgang, Fjenden var Gudskelov udi Søen slagen og forjagen, og var ingen videre Fare paa Færde“, ankom de tre Kompagnier af Bjeverskov Herred under deres „Overhopmand“, Herredsfoged Anders Hansen i Sylverup, til Strandingsstedet. Klokken var da mellem 8 og 9. Anders Mogensen Mørck overlod nu Vagten ved Stranden og paa Skibet til Anders Hansens Kompagnier, lod Fangerne afdele i tre Hobe, der om Natten skulde indkvarteres i Sigerslev, Holtug og Magleby, „lod Trommerne slaa og samle Kompagnierne, saa mange som vilde parere“, og marschere hjem. Vagten paa Skibet forlod dette og kom til Stranden. Mændene fra Bjeverskov Herred vaagede med Strenghed over, at de fra Stevns ikke førte noget af Skibets Inventar med sig, men tog det fra dem, naar de kunde. Herved opstod Begyndelsen til de forbitrede Stridigheder og Beskyldninger mellem de to Herreders Folk med Hensyn til Delingen af Byttet. De fra Stevns har vel ment, at de var nærmest til det, medens de fra Bjeverskov vilde have deres Part med, hvorhos der ogsaa begyndte at strømme Folk til fra Fakse Herred for at søge at redde noget.

Efterhaanden som den korte og lyse Sommernat indtraadte, voksede Menneskemængden nede paa Stranden, og alle var de optændte af Begær efter at skrabe til sig af Vaaben, Ammunition, Tovværk, Linegods, Ankre, Økser og andre Jærnredskaber. Da Folkene fra det ene Herred ikke fandt de andre noget, opstod der snart Klammeri og Slagsmaal, navnlig mellem Stevnsboerne og Bjeverskovmændene. Disse sidste vilde have Skibsjollen og sendte et Kommando

Musketerer ned for at fratage Stevnsboerne den; men disse satte sig til Modværge med allehaande stumpe Vaaben og Sten, og der opstod en frygtelig Tumult, hvorunder adskillige af Bjeverskovmændene blev kastet over Bord og nær var druknet. Stevnsboerne raabte: „Hvad er han, jeres Overhopmand, for en?“ Og da de fra Bjeverskov svarede, at det var deres Herredsfoged og „Hopmand“, raabte Stevnsmandene: „Hvad haver han med os at kommandere! Om han bliver indringet i en Hob, hvad vil han vel (saa) gøre?“ Og Anders Hansen paastod endog, at Stevnsmandene vilde have slaaet ham ihjel, om de havde kunnet faa fat paa ham. I Løbet af Natten og om Morgenen den 2. Juli, en Mandag, forplantedes Stridighederne og Slagsmaalene ud i Landet overalt, hvor Folk af de forskellige Herreder traf sammen, og paa Tingene bagefter regnede det ned med gensidige Beskyldninger. Plyndrerierne udartede mere og mere, og Natten igennem var der en Buldren og Hamren overalt i Skibet for at flaa væk af alt, hvad der kunde slæbes bort, og hele Vognlæs af røvet Gods spredtes over Egnen.

Men den ivrigste af alle Plyndringsmændene var Claus Mohr fra Køge, der med Magt, List eller for Røverkøb førte flere Vognlæs Plyndringsgoods til Køge.

Karakteristisk er det, at trods de mangfoldige gensidige Beskyldninger vogtede de fleste sig omhyggeligt for at angive bestemte Personer: Stevnsmandene erklærede, at Plyndringsmændene ikke var af deres Herred, men hvem det var, det vidste de ikke — kun at det maatte være Folk fra Bjeverskov eller Fakse Herred. Og Folkene fra disse Herreder sagde ganske tilsvarende. Det synes dog, som om Stevnsboerne navnlig om Natten fik skrabet Broderparten til sig; men det ene Hold havde ikke meget at lade det andet høre.

Forhørene giver iøvrigt Oplysninger om mange Enkeltheder ved Nattens Begivenheder, som jeg ikke skal gaa ind paa, men som tilsammen viser, hvilket „Leben“ der har været ved Stranden efter denne saa betydningsfulde Dag. Efter at der var afholdt Forhør i Stevns, afholdtes der lignende ved Bjeverskov Herreds Ting. Synderligt af

positive Oplysninger om, hvor alt det røvede Gods var blevet af, fik man ikke gennem Forhørene, skønt de stedlige Embedsmænd vistnok lettelig kunde have skaffet saadanne. Det er troligt, at Generalkommissariatet saa vel som Christian den 5te selv ikke har villet gøre større ud af Sagen, men mere har villet indjage Folk en gavnlig Skræk, og man erfarer intet mere om Sagen. Den, der var mest interesseret i Sagen, var Niels Juel, hvem der som kommanderende Admiral tilkom $\frac{1}{10}$ af de erobredes Skibes Værd; men han fik Penge nok endda. Hvad særlig „Draken“ angaar, da haves der en Beregning over Skibets og dets Tilbehørs Ansættelse af Priseretten, og dette Skib var den næst-værdifuldste Prise, der gjordes under hele Krigen. Af Skibets 64 Kanoner var de 38 af Kobber og var saa gode som rede Penge. „Draken“ blev iøvrigt taget af Grunden og indlemmet i den danske Flaade.

Udover saaledes at fortælle os noget hidtil ukendt om den stedlige Befolknings „Deltagelse“ — kan man nok sige — i det for alle Tider mindeværdige Søslag i Køge Bugt, oplyser denne Sag ogsaa adskilligt hidtil ukendt for Søkrigshistorikeren. Saaledes dette, at allerede om Natten er et svensk Skib — uvist dog hvilket eller hvor stort — bleven skudt i Sænk; at det vældige Lineskib „St. Hieronimus“ har staaet paa Grund en Del af Natten og indtil om Morgen, hvad der sikkert har bragt en Del Forvirring i den svenske Flaade, og endelig oplyses de nærmere Omstændigheder ved Skibet „Draken“s Grundstødning, hvad der gav Anledning til en særlig og for de Svenske uheldig Episode af Slaget. Endelig kan, som alt antydte foran, Begivenhederne ved „Draken“s Stranding have medvirket til, at vort Kendskab til Slagets Gang er saa ringe, idet vi har set, at Niels Juel efterlod sin betroede Sekretær, for at denne skulde varetage Admiralens økonomiske Interesser, som det hedder i vore Dage. Admiralen var — i Modsætning til Broderen, Jens — jo meget afholdende m. H. t. Brugen af Pen og Blæk og nøjedes saa godt som altid med blot at sætte Navn under Rapporterne og Brevene, og han har ikke villet være over selv at skrive ved denne Lejlighed.

Selve Forhørsudskrifterne (dog med moderniseret Retsskrivning) lyder:

Jørgen Mogenssøn Mørkudi Højstrup, Herredsfoged i Stevnsherred, og Markus Nielsen udi Helsted, Tingskriver, gøre vitterligt, at Aar efter Christi Fødsel 1677, Tirsdagen den 24. Juli, paa fornævnte Herredsting fremkom for Retten ærlig, højagtbar og velforstandig Mand Niels Petersen, Kongl. Majestæts Amtsskriver over Tryggevælde Amt, og for Retten fremviste de højædle og velædle Herrers udi Kongl. Majestæts General Krigs Kommissariatet til hannem ergangene Missive, [der] formeldte som følger:

Kongl. Majestæts Amtsskriver over Tryggevælde Amt, Niels Pedersen. Eftersom foregives, at udi seneste Søslag tvende Baade skal være opbragt under Stevns eller deromkring, og ellers en og anden Plyndring at være begangen: Da paa Hans Kongl. Majestæts Vegne anbefales Eder hermed, at I straxen med Flid derom overalt lader inquirere, og, hvor neget saadant Fartøj eller Plynderi kunde findes eller antræffes, det arrestere og søge derover behørig Vidnesbyrd og sikkert Sted, hvor det kunde blive liggende, saa Hans Kongl. Majestæts Tjeneste herudi alvorlig bliver i Agt tagen, og hvis passerer, straxen her til General Kommissariatet forstendige. Befalendes Eder Gud Datum Kjøbenhavn den 16. Juli Anno 1677.

H. Wind. Christoffer Sehested. Peder Pedersen Lerche.

(Blev læst og paaskreven.)

Hvorefter velbemeldte Niels Pedersen havde i Dag ladet hid til Tinget beskedige alle Officerer over alle tre Kompagnier her i Stevnsherred til at fornemme, hvorledes enhver sig havér skikket og forholdt med Hans Kongl. Majestæts erobrede Krigsskib Draken, som i det sidste Søslag, nemlig den 1. Juli næst forleden, blev jaget paa Grunden under Stevnsklint; saa og at forfare, hvo der havde beganget det grove Tyveri paa samme Skib og af Takkel og Tov (samt andet) skamferet og bortstjaalen. Og begærede, at Jørgen Mogensen, „Offuerhopman“, sig først herom vilde erklære.

Hvortil Jørgen Mogensen svarede: Først hvad de Slupper og Baade anbelanger, som formenes at være i Land dreven her under Stevns Herred, saa vidste han derom ej videre Kundskab, end da fornævnte Skib „Draken“ blev paa Grund jagen, for Eskestie*) under Klinten for Siersløff Land, begav han

*) Eskesti er en Nedgang gennem Klinten til Stranden omtrent 3 Kilometer ret Øst for Sigerslev. Klinten er her omtrent 35 Meter høj.

sig med Folket derhen (som ellers stod ungefær ved det Sted, som det Skib „Sanct Hieronimus“ om Aftenen tilforn var løben paa Grund, og dog om Morgenens var kommen af igen). Samme Tid kom Bud til hannem fra Holtug Skanse*), at der var i Land kommen 28 Mand af de Svenske, som sig havde salveret fra et Skib, som var skudt i Sænk etc.: hvor [hen] han affærdigede og kommanderede Løjtnant Peter Møller under Kaptajn Niels Christensens Kompagni med 6 Mand, som dennem skulde tage til Fange og til Køge konvoyere, hvorfra de videre til København kunde vorde forskikket. Samme tvende Slupper er udi god Behold under Gjorslev Skov opdragen; dog skal [de] være kommen noget til Skade, saa de ikke kan føres i Søen, førend de bliver repareret. Den Sluppe, som var ved det Skib „Draken“, er ikke paa at tvivle, den jo tillige med Skibet kom ud til København. Men Skibsbaaden saa han at være omvæltet og forsjunken, og [den] stod i Strandbredden fuld af Vand, hvilken dog af velagt[et] Johan Friis, Ridefoged paa Gjorslev, er bjærget og hos de andre er oplagt.

Hvad angaar det grove Røveri og Plynderi, som skal være begaaet paa (Paa Hans Kongl. Majestæts erobrede Skib „Draken“**), saa gjorde han sin Ed med oprakte Fingre efter Loven, at han ikke af samme Skib eller dets tilhørende Redskab haver bekommet for en Skillings Værd. Thi det stod hannem ikke vel an at berøve det, som han var skyldig at konservere. Ej heller var han samme Dag nogen Tid under Klinten, meget mindre ude paa Skibet; thi han havde nok at bestille paa Landet med det u-tæmmede Folk nogenledes at holde tilhobe (som dog fast var forgæves), saa og med de svenske Fanger efterhaanden at bortskikke. Men der samme Skib var jaget paa Grund og af vore Folk erobret (som med sig fra Skibet borttog Majoren***) og andre fornemme Officerer etc.) og havde sig paa Skibet efterladt en Secretarius†) og fire Baadsmænd††), kom samme Secretarius i Land og klagede, at de Svenske havde given Pris pover Øl og Vin og Brændevin, som var i Skibet, og [deraf] havde drukken sig drukne, saa de vare

*) Formentlig ved det nuværende „Skansehus“, omtr. 3 Kil. nord-øst for Holtug (ved Gjorslev Bøgeskov — se Jørgen Mogensens Forklaring).

**) Dette Udtryk bruges stadig og betyder altsaa „det til H. Kongl. Majestæt erobrede Skib“.

***) Den svenske Skibschef.

†) Det var Niels Juels egen Sekretær (se den sidste Vidneforklaring paa Bjeverskov Herreds Ting).

††) D. v. s. fire danske Matroser.

[saa] u-regerlig, at han ingen Raad kunde have med dennem; begærte af hannem (Jørgen Mogensen), at han vilde forskaffe hannem Folk udaf Landet paa Skibet, som dennem kunde styre og have Indseende, at Skibet intet blev at skade. Da spurgte han Secretarien ad, hvor mange de Svenske var paa Skibet. Saa svarte han, at de var ungefær 200, og var allerede kommen paa Landet nogle og Tredsindstve*). Og som intet Folk fra de andre Herreder end da var kommen til Succurs (enddog vores Bavner om Natten blev afbrændt), og Herredsmandskabet er saa ganske ringe og slet monderet, tilmed efterdi der var Øl og Brændevin paa Skibet, og Bønderne uden Maade til Fylderiere inclineret, kunde snart en Klammeri imellem dennem have opkommet og et grueligt Blodbad foraarsaget, hvilket over Bønderne endelig havde udgaet, eftersom deres Høtyve og Piker var ikke meget bekvem til Skibs etc. Formedelst saadan befrygtende Konsekvenser tog han Sagen udi Konsideration og konsulerede Kongl. Majestæts Amtsskriver Niels Pedersen (eftersom han der paa Stedet ingen nærmere Øvrighed havde), hvorefter blev sluttet, at Secretarius skulde skaffe Fangerne paa Landet og lade deres Gewehr blive i Skibet, saa vilde han igen give hannem 30 Mand (= 10 Mand af hvert Kompagni) med behørige Officerer, som Skibet tilbehørlig kunde bevaage, hvortil blev beordret den yngste Kaptajn, Niels Christensen, og hannem forlovet med sig at tage tvende andre Officerer af de andre Kompagnier, hvilke han selv vilde udsøge, som Vagten med hannem kunde kommandere og udi alting tilbørlig Skik at holde. Kort efter at samme Kaptajn var kommen omborde, saa Jørgen Mogensen vel en Baad ro fra Skibet og hen til Stordal**) og vilde ikke i Land der, som Folket stod. Hvis Baad det var, eller hvem der var paa, eller hvad de havde at føre, kunde han ikke vide, hvilket Kaptajnen, som Vagten var betroet, bedre kan forklare. Og som der var paa Landet nogle og tredsindstve af de svenske Fanger, og der begyndtes at føre flere i Land, da paa det de skulde ikke blive hannem for mægtig, maatte han gøre det tredie Detachment***) og lade dennem konvoyere til Storeheddinge, hvor de laa med dennem om Natten og førte dem om anden Dagen til Køge.

Da det nu var mod Solens Nedgang, Fjenden var Gudskelov udi Søen slagen og forjagen, og var ingen videre Fare paaferde,

*) Mening er, at der var omtrent 200 foruden de „nogle og Tredsindstve“.

**) Ved Stranden omtrent $1\frac{1}{2}$ Kil. syd for Strandingsstedet (Eskesti).

***) Det første „Detachment“ var gaaet til Holtug Skanse, det andet til Skibet „Draken“.

havde han endda paa Landet 120 Fanger uanfæjer, hvoraf nogle var syge og nogle kvæstede, som raabte og begærede, [at] de maatte komme til Hus, at de kunde blive forbunden, lod han derfor Trommerne slaa og samle Kompagnierne (saa mange som vilde parere) og delte saa Fangerne i tre Dele og antvordede hvert Kompagni sin Part dennem at opføre til Siersløff, Holtug og Magleby, hvor de om Natten kunde løsere og om anden Dagen leveres i Køge, hvilket ogsaa blev efterkommet. Og der Fangerne saaledes var bortskikket, Skibet med Vagt besat og alt det øvrige Stevns Herreds Folk med Fangerne bortkommanderet, interim var Anders Hansen i Søllerup*), Herrødsfoged og Overhopman udi Bjeverskov Herred med sit Herreds Folk ankommen, da overantvordede og befalede Jørgen Mogensen hannem Posten, saa og Inspektion over Skibet, at han dermed vilde have saadan Opsigt, som han vilde forsvare. Og dermed rejste Jørgen Mogensen hjem, og da var ikke kommen til Lands af samme Skibs Redskab saa meget, (som) der kunde være et Par Rigsdaler værd, undtagen nogle Stykker smal Tavl og et Stykke af en Fangeline, som Bønderne havde taget udi „Floede maallit“, hvilket dennem af Officererne blev frataget og kastet i en Hob der paa Strandkanten tillige med noget Gewehr og nogle Poser, Fangerne var fratagen, som dog var ikke af nogen Værdi, hvilket Officererne byttede imellem dennem. Ellers blev ikke af Stevns Herreds Indbyggere nogle synderlig Skade gjort, med mindre Vagten selv haver gjort nogen Skade, eller og nogle, som deres Kompagnier havde forløben og holdt sig tilbage under Klinten, da de andre marcherede bort med Fangerne. Haver saadanne gjort nogen Skade, haver Vagten det at forklare, saa og Kaptajnen at tilkendegive, hvorledes han er skilt ved Vagten, og hvo hannem haver afløst. Formoder Jørgen Mogensen hermed for sin Person ekskuseret at være. — Og gjorde han endnu sin Ed derpaa ved oprakte Fingre efter Loven.

Dernæst fremkom Kaptajn Niels Christensen i Lilleheddinge og hertil svarede, at samme hans Hr. Overhopmands Jørgen Mogensens Ordre er straks saa vidt muligt efterkommet. Først som han kom ned under Klinten til „Giøllen“, kom en Svensker af „Giøllen“ med en Kousken i Haanden og fik hannem; og eftersom han havde ikke Tid til at komme paa Landet, formedelst han var kommanderet ud til Skibet, fik han Oluf Ingvorsen den i Frøsløff, og bad Fæn-

*) Sylverup omtr. 7 Kil. sydvest for Køge. Næsten alle øvrige Steder (Byer) i dette Forhør findes i Stevns Herred, enkelte i Bjeverskov Herred eller i Fakse Herred.

drikken, Frands Poulsen, og nogle andre drages til Minde. Saa bad han Løjtnanten, Ole Pedersen i Tostrup, og Frands Poulsen samt Korporal Peter Hansen i Strøby og Sergeant Peder Munck i Bjelkerup og Korporal Hans Madsen i Siersløff, at de skulde følges med ud til Skibet og se til med, at samme Ordre kunde desbedre efterkommes. Hvilket de ogsaa gjorde straks. Da, som de kom paa Skibet, blev straks sat Vagt ved „Kayhytten“; men hvis den Baad*) angaaende, vidste han ej andet derom, end som (at) han haver siden spurgt, at Oluf Skrædder i Siersløff og Laurs Sommer i Støreheddinge skal have roet fra Skibet. Men hverken han (Niels Christensen) eller nogen af de udkommanderede vidste noget deraf at sige, saasom han straks det ved Ed og oprakte Fingre bekræftede.

Amtsskriveren Niels Pedersen tilspurgte bemeldte Kaptajn Niels Christensen, om han ikke haver faaet en Snedkers Tøj, ved Navn Andreas, som nu er paa Holmegaard, nemlig en Læderkurv, med Laas for, hvorudi skal være Høvle, Huggejern og andet Snedkertøj, saa vel (som) hans Kaarde, Hat og Spanskrør. Og derhos begæres, at Niels Christensen vilde fremsige, hvad han selv saa vel som andre kan have bekommet noget af Kongl. Majs erobrede Skib „Draken“. Niels Christensen hertil svarede: at hvad det Snedkertøj anbelanger, da leverede samme Karl hannem sin Kaarde og bad hannem, han vilde forvare hannem den, hvilken Kaarde Klaus Maar i Kjøge tog fra hannem; men det andet vidste han intet af at sige og gjorde derpaa sin Ed efter Loven med oprakte Fingre, at han ikke haver faaet for sin Person af samme Skib, saa godt som kan være en Marks Penge værd. Ellers er hannem bevidst, at nogen smaa Stykker Tavl blev tagen af Bønderne, som han ikke kunde afværge, hvilket dennem siden af Officererne blev fratagen. Og imidlertid han var i Skibet, blev intet stort Tavl hugget eller borttaget, ejheller nogen Kofødder. Ellers formenes, at en Del Svenske havde selv udkastet af Kofødderne i Stranden, som siden nogen af er opfisket. Og kom han fra Skibet efter Ordre Klokken imellem otte og ni om Aftenen, og havde han da et Stykke Klæde i Haanden, som en af de Svenske bød hannem, for (at) han maatte blive paa Skibet; men han tog baade hannem og Klædet og førte til Land. Og da han kom paa Landet, var Bjeverskov Herreds Kompagnier kommen og havde antaget Vagten og antog saa mange Fanger, som han havde i Land med sig, som var nogle og tyve Mand, og Kaptajn Hans Skjold i Aggerup stod, som de kom i Land, saavel (som) deres Overhopman, Anders Hansen i Søllerup, stod ogsaa derhos.

*) Den Baad, der styrede fra det strandede Skib mod Storedal.

Ellers er hannem vitterligt, at Klaus Maar i Køge fik paa Skibet en Bøsse, to Pistoler og en „næt Kaarde“. Saa rejste han med Fændrikken til Siersløff til Fangerne. Ellers saa han Oluf Jyde i Bonderød og Christen Jyde sammesteds, at om Mandag Morgen, som han mødte dem ved Storeheddinge, havde de nogen Tavl; var og nogle andre, som havde Tavl i Vognene af Fakse Herreds Mænd. Og en Del af Bjeverskov Herreds Mænd, som kørte igennem Holtug, saa han ogsaa en Del havde Tavl i Vognene; men ikke han kendte dem.

Løjtnant Peder Møller undskyldte sig, at han heraf intet vidste at sige, eftersom han af Overhopman Jørgen Mogensen var kommanderet med Fangerne til Køge om Søndagen efter Middag. Men om Mandag Morgen paa sin Hjemvej mødte Klaus Maar ham paa Strøby Gade og havde Vognen halvt fuld af Tøj; men hvad det var, vidste han ikke, og bad han hannem, om han tog til Stranden, som Skibet laa, han skulde bede Anders Hansen se vel til — han vilde komme til hannem om Morgenen. Videre vidste han ikke.

Fændrik Thomas Kjeldsen i Holtug vandt ved sin Ed med oprakte Fingre efter Loven, at han ikke havde bekommet noget af Skibets Takkel eller Tov, eller veed, (at) nogen haver faaet noget deraf. Ellers er hannem bevidst med den liden Baad og de tre andre Baade, ligesom Overhopman Jørgen Mogensen bekendt haver. Og der Stevns Herreds Mænd blev hen kommanderet med Fangerne, og Kaptajn Niels Christensen kom i Land, havde han et Stykke graat Klæde i Haanden, som en Del af Bjeverskov Herreds Mænd tog fra hannem med Magt og sagde, at de havde antaget Vagten: han havde nu intet mere dermed at bestille, og at Kaptajn Hans Skjold løste Niels Christensen af med en Del andre af Bjeverskov Herred; og vidste (han) intet videre heraf.

Sergent Peder Munch i Bjelkerup gjorde sin Ed ved oprakte Fingre efter Loven, at han var udkommanderet til Vagt paa Skibet med Kaptajn Niels Christensen; og da han skulde afløses af Bjeverskov Herreds Mænd, maatte han ikke komme i Land for dem; og saa han, at samme Bjeverskov Herreds Folk bemægtigede sig af Skibets Takkel og Tov, naar de kunde se deres „Siuffnligst“, og bandt sammen og slængte i „Giøllen“ og kom til Landet med. Og naar de kom til Landet, kom andre ud igen, og holdt (de) det saadan hele Natten. Men han kendte ingen uden Kaptajn Hans Skjold. Og at der laa nogen langskafede Økser — dem huggede de Skaffet af og stak Økserne hos dennem. Saa fik de Forlov og kom i Land. Han saa ogsaa, at Klaus Maar havde faaet et Par Pistoler, og dette var om Mandag Morgen, som Sol stod op. Og der han kom til Land, kom nogle af Bjeverskov

Herreds Folk til hannem og vilde taget sit Gevær fra hannem, og var med Nød, han kunde beholde det.

Korporal Peter Hansen i Strøby gjorde sin Ed efter Loven, at han samme Tid af sin Kaptajn, Laurs Ladefoged i Varpelev, var kommanderet at skulle holde Vagt i Skibet, og da Aftenen kom, at de Mænd her af Herredet skulde afløses, maatte han ikke komme bort for Smeden i Tornby ved Navn Niels; saa blev han der om Natten og blev tilsat at holde Vagt tillige med Peder Munch af de Bjeverskov Herreds Officerer og den tyske Sekretær, som var paa Skibet. Og imidlertid om Natten tog de samme Bjeverskov Herreds Folk, hvad de kunde faa, og kastede i „Giøllen“ eller Baaden, og kendte han en Del af Officererne, nemlig Kaptajn Hans Skjold, Hans Bertelmessen (?) og en af sine Brødre, Peder Ladefoged i Herføjle, Christen Ibsen i Gjørsløff og mange andre, som han ikke kendte (!). Og om Morgenen, som Sol stod op, kom han i Land, og ikke han fik noget uden sit eget Gewehr.

Hans Madsen i Siersløff, Korporal, vandt ved Ed efter Loven, at han samme Nat var paa Skibet og blev sat til Vagt over Archeliet, og da hørte han vel, at de buldrede og huggede i Skibet. Hvad det var, de gjorde, eller hvem det var, vidste han ikke, og ikke han vidste, han fik noget i Skibet uden et Stykke Lunte.

Fændrik Frands Poulsen under sl. Kaptajn Laurs Ladefogeds Kompagni tilkendegav, at han samme Dag var af sin Kaptajn udkommanderet paa Skibet og med flere skulde skaffe de svenske Fanger paa Land. Og Kaptajn Niels Christensen var med, og Klaus Maar i Kjøge var der og samme Tid paa Skibet samt Poul Svendsen i Køge, og de fik Fangerne af Skibet; saa var det Aften og kom saa af Skibet og fik intet af Skibet eller noget dets Tilbehør uden et Krudthorn, som han tog fra en svensk Fange, og at de Bjeverskov Herreds Mænd løste dem her af Herredet af. Og da de kom i Skibet, buldrede de og bankede derinde. Og vidste (han) intet videre; hvorpaa han gjorde sin Ed efter Loven.

Oluf Skrædder i Siersløff vandt ved Ed med oprakte Fingre efter Loven, at han var i den Baad, som roede fra Skibet til Stoerdall, og at Laurs Sommer i Storeheddinge var med hannem og en liden Dreng — var Peder Corttis Søn i Storeheddinge. Og fik Ole (Oluf) en Kaarde, som ingen Balg var til, og han fik en Musket, en Favn Lunte, to Par gamle Vadmel's Bukser, en gammel Trøje, en gammel Sko, en gammel Hat, han tog i Stranden, og et gammelt Pijus med nogen Haar udi, og en Kardus. Nok fik han to Stykker saltet Kød og en Madpose. Lauritz (Laurs) Sommer fik en Kaarde, en Bøsse og en Favn Lunte.

Amtsskriveren tilspurgte Oluf Skrædder, om han havde nogen Ordre (om) at ro til Skibet; hvortil han svarede Nej.

Kaptajn Jakob Christensen i Skørpinge, Løjtnant Peder Svendsen i Højgstrup, Løjtnant Ejler Knud Jørgensen i Taarøje, Fændrik Laurs Kjøbmand i Havneløff gjorde enhver for sig deres Ed efter Loven, at de i alle Maader er bevidst ligesom Oberhopman Jørgen Mogensen forklaret haver, saavidt som passerede til imod Solens Nedgang, da de blev henkommanderet paa Vejen mod Køge med Fangerne. Og er (dem) intet videre bevidst, eftersom ingen af dennem var paa Skibet eller i nogen Baad; men blev staaende paa Landet at forrette, hvad dennem blev befalet.

Ellers bekendte Jakob Christensen og Peder Svendsen, at der de marscherede til Køge med Fangerne, haver en Del af Bjeverskov Herreds Mænd, nemlig Kaptajn Christen Ibsen i Gjørsløff og nogle andre af hans Kompagni ilde beegnet dem under Vejen ved Prambroen og vilde have udplyndret de Fanger, de havde at føre, og tog nogle Bylter fra Fangerne, og kørte deres Vogne tværs i Vejen for dennem, og dersom de ikke havde været saa mange, at de kunde været dem mægtig nok, havde de dennem i Gunde(?) Maader molesteret, og at forne Kaptajn Jakob Christensen endnu yderligere forklarede som Søren Madsen, Havneløff, og vandt ved Ed efter Loven, at en af samme Bjeverskov Herreds Mænd tog en Pike af en af Stevns Herreds Mænds Vogne og vilde gjort dennem Gewalt med, saa kastede han den dog fra sig igen og kørte sin Vej.

Amtsskriveren tilspurgte Ingvor Laursen i Frøsløff, om han veed nogen, som haver bekommet af Takkel og Tov af Skibet; saa og om han vil lade den Skaal fremkomme, som sin Søn hannem leveret haver og fik paa Skibet, at (det) ses kunde, om den er af Sølv eller Tin.

Ingvor Laursen gjorde sin Ed efter Loven og svarede, at han ej haver bekommet noget af samme Skibs Redskab, ej heller vidste nogen, som deraf havde bekommet. Og sin Søn var nu ikke til Stede, som burde at svare for sig selv.

Løjtnant Ole Pedersen i Tostrup vandt ved Ed efter Loven, at han var med paa Skibet at skaffe Fangerne i Land; men ikke han havde faaet noget af det, som Skibet tilhørte, ej heller vidste nogen, som deraf havde bekommet.

Var ellers mødt nogle flere af Officererne, som ikke havde været paa Skibet, men henkommanderet med Fangerne, som var paa Skibet, og gjorde deres Ed efter Loven, at de ej vidste nogen, som deraf havde bekommet.

NB. Kaptajn Laurs Ladefoged er, siden samme Søslag skete, ved Døden afgangen.

At dette saaledes for Retten er passeret, som Amtsskri-

veren, velbemeldte Niels Pedersen, haver begært beskrevet paa slet Papir — dette til Bekræftning haver vi vore Signeter undertrykt. Act. ut supra.

(Herredsfogdens og Herredsskriverens Segl i Voksaftryk.)

Anders Hansen i Søllerup, Herredsfoged i Bjevskov Herred, Christen Jakobsen, Herredsskriver samme Steds, gør vitterligt Aar efter Christi Fødsel 1677 Torsdagen den 2. August paa fornævnte Bjevskov Herreds Ting for Retten fremkom ærlig, agtbar og velfornemme Mand Niels Pedersen, Kongl. May.s Amtsskriver over Tryggevælde Amt, og i Rette lagde et af General Kommissariats udstedt Brev, saalydende (ganske som i foregaaende Aktstykke).

Niels Pedersen tilspurgte Anders Hansen, Overhopmand, at saasom fornemmes udaf Stevns Herreds Mænds Erklæring om erobrede Hans Kongl. May.ts Skib „Draken“, at skal være beordret med Bjevskov Herreds Officerer og Bønder, at skal have haft Vagten om Natten paa Skibet. Og som foregives, at om Natten skal være ilde afsted tagen med Takkel, Tov og Anker: hvorfor begæres paa Hans Kongl. May.ts Vegne, at Overhopmand Anders Hansen vilde foreholde enhver deres Sandhed ved Ed at aflægge, hvad enhver kan være bevidst, enten om de selv her i Herredet saavelsom de andre Personer udi de andre Herreder.

Anders Hansen svarede, at den Tid, Klaus Mohr gik i Land fra Skibet, som stod under Siersløff Land, da begyndte en Del Bønder og bemægtigede dem Baaden og drog ud til Skibet. Der de kom igen til Land, og en Del havde bemægtiget sig adskilligt paa Skibet, da bød Anders Hansen Niels Ibsen i Sæder, Christen Hansen i Heignerup og Ole Nielsen i Vedskølle, hvilke tre Officerer tog med sig 12 Musketerer, og de skulde bemægtige sig Baaden og drage den paa Land, paa det ingen Skade mere skulde gøres paa Skibet. Da der de kom ned til Baaden, blev de med Sten fra Baaden forjaget af nogle Bønder, som de ikke kendte, og var (de) ikke af Bjevskov Herred. Og en Del af samme udkommanderede Folk blev kastet i Stranden af dem og havde bleven druknet, havde de ikke faaet Hjælp. Derefter gjorde de med Baaden, hvad de lystede, og intet vilde lade sig kommandere eller regere, og nogle havde rottet sig sammen og vilde slaget Anders Hansen ihjel, for han slog nogle og vilde forhændret dem deres Plynderi. Og ikke han haver bemægtiget sig noget af, hvad som var paa samme Skib, eller deraf taget saa meget, som 1 Skilling kan være værd.

Niels Pedersen tilspurgte Oberhopmanden, Anders Hansen, om han ikke var paa Skibet om Natten og havde Vagt, saa og om

han ikke ved, hvad Herreds Bønder, som havde bemægtiget sig Baaden. Anders Hansen svarede, at han bad Christen Ibsen i Gjersløff, Kaptajn for det Kompagni, at han skulde tage nogle Officerer med sig og være paa Skibet om Natten og se til, ingen Skade blev gjort. De Bønder, som bemægtigede sig Baaden, kendte han ikke; men de var ikke af Bjeverskov Herred.

Og befalede Anders Hansen samtlige Bjeverskov Herreds Mænd, at hvem som sig noget af samme Skib havde bemægtiget, de det vilde give tilkende, saa og om de veed nogen anden, enten her i Herredet eller andre, noget af Skibet haver taget eller bekommet, de det og vilde navngive og forklare, paa det man kunde faa Sandhed at vide derom, og Anders Hansen ikke var paa Skibet om Natten.

Niels Ibsen i Sæder svarede, at om Natten Klokken var 10 eller 11 slet blev han befaleet af Anders Hansen i Søllerup tillige med Christen Hansen i Heigenerup og Ole Nielsen i Vedskølle, at de skulde tage 12 Musketerer med dem og gaa ned til Stranden, og tage Baaden til Land og forhindre, at intet Plynderi skulde ske. Og der han saavel som de andre 14 kom ned og vilde bemægtige dem Baaden efter Ordre, da stod der saa tykt med Folk ved Stranden, saa vi knapt kunde komme til Baaden. Og der vi havde trængt os igennem til Baaden, da gik nogle af os ud i Baaden og vilde have 3 svenske Fanger i Land, som var i Baaden, da de mange, som stod ved Stranden, slog saa tykt med Sten, saa vi ikke kunde hytte os i Baaden eller faa hannem til Land. Og de stødte Christen Hansen og Ole Nielsen omkuld i Vandet; og havde de ikke faaet Hjælp, da havde de blevet druknet, hvorover de maatte forlade Baaden og takke Gud, de kom i Land med Livet. Og ellers blev sagt til hannem: havde Anders Hansen kommet ned til Stranden med, da havde han faaet nogen Hug med. Og Niels Ibsen aldrig var paa samme Skib og ej heller bekom noget af samme Skibs Plynderi, og ikke kendte (han) nogen af Bønderne, formedelst det var mørkt — hvilket han ved Ed aflagde efter Loven.

Niels Pedersen tilspurgte Niels Ibsen, Kaptajn d'Armes, om han ikke veed nogle, som kan have bekommet Takkel, Tov eller Anker af erobrede Skib „Draken“, han det ved højeste Ed vilde aflægge. Hvortil Niels Ibsen svarede, at han saa 4 eller 5 Karle gik op med et Anker, og deriblandt kendte kun én Mand, som var Ole Olesen. Videre er hannem ikke bevidst, hvilket han og aflagde ved Ed.

Christen Hansen i Heigenerup bekendte og vedstod, at hannem er bevidst om Baaden at drage i Land ligesom Niels Ibsen derom vundet haver, og blev han samme Tid slaget i Stranden af nogle Bønder, som han ikke kendte, og havde bleven druknet, havde Niels Ibsen ikke hjulpet ham. Og ikke har faaet noget af Skibets

Redskab eller veed nogen at have faaet, bekræftede han ved højeste Ed.

Ole Nielsen i Vedskølle vandt, som Niels Ibsen og Christen Hansen forhen om vundet haver Baaden anlangende. Og slog de hannem i Stranden samme Tid, og havde bleven druknet, havde Niels Jensen ikke hjulpet ham op. Ejheller at have faaet noget af Skibets Redskab eller veed nogen, som haver faaet noget deraf, hvilket han med højeste Ed bekræftede.

Kaptajn Hans Skjold blev paraabt; mødte ikke, for han var syg. Men for. te Vidne beretter at have set hannem, og ikke at have haft noget af Skibets Vedkommende.

Niels Pedersen tilspurgte Kaptajn Christen Ibsen i Gjørsløff, om han for sin Person ved sig fri, ikke at have faaet noget af Skibets Redskab, eller om han er bevidst nogen, som kan have bekommet noget deraf. Efter forbemeldte Hans Kongl. May. ts Amtsskrivers Begæring er dette mit korte Svar, at den gode Mand saavel som Herredsfogden Anders Hansen er bevidst, at mit Kompagni er længst fra Stedet, som omrørte Skib laa, saa vi ikke kunde komme did, førend mesten Fangerne var i Land. Og berettedes, at Skibet var næsten udplyndret. Ikke desto mindre hastede jeg dog og kom did om Aftenen silde, men den største Del af Kompagniet blev til om Morgenen efter staaende ved Kojesis Hus, men udpaa Natten, ungefær ved 11 slet, befalede Overhøpmand, bemeldte Anders Hansen, mig, at jeg med nogle andre mine Officerer skulde drage ombord og give Agt, hvorledes de tog afsted paa Skibet, hvilket jeg straks med Løjtnanten Niels Harboe i Kjullerup Mølle og Korporalen Christoffer Thomsen i Ringsbjerg efterkom. Men som Kaptajn Skjold med andre hans Officerer havde Vagten og fornåm, at Skibet var ganske ilde tilredt paa Takkel og Tov med andet, da turde jeg mig ej med noget derpaa befatte, men for min Svagheds Skyld lagde mig paa Overlaaget, eftersom jeg ikke kunde komme i Land, formedelst Baaden af andre blev brugt, med hvad som de førte i Land, hvilket forberørte tvende mine Officerer saavel som Kaptajn Skjold selv og de andre Officerer, som var omborde, skal være mit Vidne, at jeg ikke rørte min Haand ved noget, Skibet til Skade eller mig til Fordel. Og vil ellers med mit ganske Kompagni bevise, at jeg udi al denne Handel ikke haver gjort bemeldte Skib eller dets indehavende Redskab nogen Skillings Skade. Men det er mig vel bevidst, at der blev begaaet stor Uskikkelighed baade af Stevns Herreds og af Fakse Herreds Mænd, hvilke jeg dog ikke kender og kan derfor ingen navngive; og ikke heller veed jeg, at nogen af mit Kompagni har gjort nogen Skillings Skade. Men eftersom mig er beredt, at nogle af Stevns Herreds Mænd imod mig adskillige Vidner skal have aflagt, baade at jeg skulde villet plyndre Fangerne og Landfolket med dennem [med] Gewalt ved

Prambroen, saa synes, at dette er ligesom det andet, som de har vundet om Bjeverskov Herreds Folk med Skibets Plyndring og anden Forfang, udi adskillige Poster skal være en sær optænk Løgn, som de aldrig skal kunne bevise. Men at jeg herudinden er fri, vil jeg med mit Kompagni bevise, om det af den høje Øvrighed videre bliver befalet og med højeste Ed vil bekræfte.

Niels Pedersen tilspurgte fornævnte Christen Ibsen, om han for sin Person eller og veed andre, som kan have bekommet noget af Takkel, Tov og Anker, eller hvad det være kan, at han da det nu ved Ed vil aflægge, saasom en Del andre gjort haver. Hvortil Christen Ibsen svarede ligesom tilforn, at naar alle, som var til Stede, Officerer og Bønder, gør deres Ed, erbyder han sig til det samme.

Var mødt Fændrik Søren Jensen i Lille Taarnby under Kaptajn Skjolds Kompagni, som ved Ed kan bekræfte sig ikke selv at have bekommet eller faaet noget af Skibets Takkel, Tov eller Anker eller noget andet, som Skibet kunde tilhøre. Ikke heller at have set nogen, som af Skibet noget haver bekommet, saasom Takkel, Tov eller Anker eller noget des vedkommende, hvilket han ved højeste Ed bekræftede.

Christoffer Thomsen i Ringsbjerg, Korporal, bekræfter ved Ed for sig selv ikke at have bekommet noget af fornævnte Skibs tilhørende Anker, Takkel eller Tov; ikke heller veed nogen noget deraf at have bekommet, hvilket han med Ed bekræftede. Og at Christen Ibsen sig saaledes paa Skibet haver forholdet, som han selv berettet haver, hvilket mig og i Guds Sandhed vitterligt er.

Hans Koch i Tessebølle, Mønsterskriver, vandt ved Ed med oprakte Fingre for sin egen Person ikke at have bekommet noget af fornævnte Skibs tilhørende Anker, Takkel eller Tov; ikke heller veed han nogen noget deraf at have bekommet. Og samme Tid bad Anders Hansen hannem saavelsom flere, at de skulde komme Anders Hansen til Hjælp, at de kunde faa de Bønder op fra Baaden og op paa Klinten, at de ingen Skade skulde gøre, som var fremmede Bønder, som han ikke kendte, og der de drev denem op, spurgte de Hans Koch ad, hvad Anders Hansen er for en. Da svarede jeg, at det var vor Herredsfoged og Hopmand over Bjeverskov Herred. Da svarede de: Hvad haver han med os at kommandere. Om han bliver indringet i en Hob, hvad vil han vel [saa] gøre.

Jørgen Hansen, Korporal, i Tessebølle vandt ved Ed med oprakte Fingre, at om Aftenen, han tog fra Siersløff neder til Skibet, da mødte hannem en Hob af Stevns Herreds Mænd og Karle, som havde hjemme i Siersløff og Strøby, og de havde Skibsreb med dennem, og en havde en Aare at bære, som de kom fra Skibet med. Og han intet at have taget af Skibet eller set nogen taget noget deraf, hvilket han ved Ed aflagde.

Søren Poulsen i Ringsbjerg aflagde ved Ed, saasom fornævnte Jørgen Hansen omvundet haver. Christen Christoffersen i Skovhusene vandt og aflagde ved Ed, at samme Aften mødte hannem en af Stevns Herreds Karle med en Bylt paa Nakken og en Aare paa den ene Aksel, og han ikke heller at have faaet eller set nogen faa noget af fornævnte Skibs Redskab.

Peder Ladefoged, Løjtnant, i Herfølge her for Retten vedstod, at han var paa Skibet og hjalp, at Fangerne kunde komme paa Land; men han ikke at have faaet noget af Skibets vedkommende Anker, Takkel eller Tov. Ikke heller have set nogen at have taget deraf; men derimod befalede dem, som til Stede var, at de skulde lade Skibet være uberøvet, som Fændrik Søren Jensen og Ole Nielsen, Sergeant, hørte saavel som flere, hvilket han bekræftede med Ed. Og Peder Ladefoged tog venlig Afsked med Hr. Niels Juels Sekretær.

Niels Pedersen udspurgte de andre Herredsmænd, som nu til Stede er, om de veed, hvem som kan have faaet noget af Takkel, Tov eller Anker af samme erobrede Skib Draken, hvortil de samtlig svarede dennem intet at være bevidst.

At dette saaledes for Retten passeret er etc.

(Herredsfogdens og Herredsskriverens Signeter i Voksaftryk.)

2. Om Svend Poulsen (Gøngehøvdingen) i Øst- og Sydsjælland 1658—59.

I den samme skaanske Krig var vor berømte Romanhelt Svend Poulsen, eller som han jo ogsaa kaldes: Svend Gønge, i 1675 og 76 ansat som Major over Landstormen og Skanserne i Stevns m. fl. Herreder. Jeg skal straks bemærke, at Svend Poulsen og Svend Gønge i Virkeligheden er to forskellige Personer, men de var samtidige og havde begge gjort Krigstjeneste paa dansk Side 1643—45 og 1657—60. Om Svend Gønge véd man kun lidt, om Svend Poulsen ikke ret meget; men lejlighedsvisse Undersøgelser i Arkiver o. lign. Steder vil nok kunne fremdrage yderligere Oplysninger om dem.

Hidtil har man ikke vidst, naar og under hvilke Omstændigheder Svend Poulsen er død. Undersøgelser af en Del gamle Regnskaber fra Skaanske Krigs Tid sammenholdt med nogle andre Efterretninger viser imidlertid, at

Svend i Sommeren 1676 gik med den danske Hær over til Skaane, denne gamle Tumleplads for ham fra de to foregaaende Krige. Han maa ogsaa have faaet samlet noget Mandskab sammen til en Snaphanebande, thi han har faaet udleveret Vaaben, Ammunition og Penge derovre fra Hærens Magasiner; men meget hører man iøvrigt ikke til ham. I November samme Aar, 1676, skriver en højtstaaende dansk Officer fra Landskrone, at „Major Svend“ — saaledes kaldtes Svend Poulsen almindelig dengang — er rejst over til København i Dag. Og sidst i samme Maaned er der udbetalt et Kvartals Lønning i København til „Svend Poulsen, som liger siug herudj Staden“; men i Modsætning til, hvad Svend ellers gjorde, har han ikke kvitteret egenhændig for Pengene og har blot ladet sit Segl paatrykke Kvitteringen. Dette er den sidste Efterretning, der kendes om ham, og da han var en gammel Mand, er han formentlig død kort efter.

Jeg skal ikke gaa nærmere ind paa Svend Poulsens Livsbegivenheder, men vil indskrænke mig til at omtale en enkelt Episode af hans Liv, nemlig hans Optræden som Snaphanefører i Øst- og Sydsjælland i Efteraaret 1658, medens København var belejret.

Der findes i en gammel Protokol i det kongelige Bibliotek med Afskrifter af gamle Dokumenter om denne Periode en udateret og uunderskreven Beretning fra en Mand, der fortæller om, hvilke Bedrifter han har udført i denne Tid. Denne Beretning har sikkert Carit Etlar (Brosbøll) haft i Hænde, medens han var ansat i Biblioteket, og det er væsentlig paa Grundlag af den — saa kortfattet den end er —, at han har skrevet sin vidtbekendte spændende Roman „Gøngenhøvdingen“. Naar Carit Etlar, trods den manglende Underskrift i Beretningen, har knyttet Svend Poulsens Navn til den, har han ganske vist kun haft lidet at holde sig til, men han har sluttet rigtig nok, thi nogle samtidige Efterretninger i Breve fra svenske Officerer paa Sjælland 1658—59 til den svenske Konge, Karl Gustav, viser aldeles utvivlsomt, at Forfatteren til Beretningen maa være Svend Poulsen. Men Carit Etlar har sikkert ikke kendt disse svenske Beretninger.

Efter Svend Poulsens egen Beretning og de svenske Efterretninger samt enkelte andre samtidige Kilder skal jeg give en lille Fremstilling af Svends Krigstogt i Syd- og Østsjælland i den Tid, idet jeg straks skal bemærke, at Svend næppe senere under Krigen vovede sig ud fra København, da man ingen som helst Efterretninger har om ham fra Krigens sidste halvandet Aar.

Den 12. August var København bleven indesluttet af Karl Gustavs Hær, og kort efter blev Kronborg indesluttet og belejret. Det siges i svenske Beretninger, at Snaphaneføreren Svend Poulsen ligger oppe i de store Skove i Nordsjælland og overfalder svenske Patrouiller og Smaatroppe, og det kan nok forholde sig rigtig; men det var dog navnlig i Sydsjælland, at Svend tumlede sig — om end noget senere paa Aaret. I Slutningen af August udstedte Frederik den 3die i København en Proklamation til „Sjællands Indbyggere“ om at rejse sig mod Svenskerne og overalt danne Snaphanebander til at føre „den lille Krig“ iude omkring i Landet. Og denne Opfordring blev ikke udstedt forgæves, thi vi har mange Efterretninger om Kampe mellem Landbefolkningen og Fjenderne. Dengang og endnu længe efter lykkedes det Befolkningen paa Møn, Falster og Lolland, ført af Ritmester Schrøder, Lensmanden Christoffer Lindenov og Oberst Kørber, under haarde Kampe mod Svenskerne at værgе deres Land, og herfra ydedes der paa mange Maader Hjælp til det af Svenskerne stærkt besatte Sjælland. For at holde Befolkningen paa Sjælland under tvungen og skaffe frem alt, hvad Svenskerhæren behøvede af Forsyninger i de to Aar, den laa foran København, laa der i hver Landsby og paa hver større Gaard svenske Kvartermestre med et lille Antal Infanterister, Dragoner eller Ryttere, og desuden var der talrige Vagter langs Kysterne. Mod disse Smaakommandoer, der lejlighedsvis, og navnlig naar Svenskerne udskrev danske Karle til svensk Krigstjeneste i Tyskland, mod Polen og Rusland, forstærkedes med større Afdelinger, var det, at der førtes en forbitret Krig, og mangfoldige blodige Smaakampe fandt Sted mellem „Snaphanerne“ og Svenskerne.

For at drive Snaphanekrigen i større Stil forlod Svend Poulsen — formentlig i September — København efter Kongens Ordre og udstyret med en eller anden Slags Fuldmagt til at rejse Landbefolkningen. Han sejlrede ud ad Kallebodstrand og kom i Land ved Køge Kro — som han siger „midt iblandt Fjenderne, hvor jeg dog af Guds syndelige Naade er kommen omkring Køge“. Han begav sig saa til Ganneskovs Bro*), hvor han opholdt sig 3 à 4 Dage, og hvorfra han tilskrev „alle Kaptajnerne, at de skulde rejse Bønderne og komme mig til Hjælp, hvortil de svarede, at naar Folket (d. v. s. det regulære Militær) fra Falster og Lolland vilde komme herover, vilde de gærne følge med. Da jeg ingen Hjælp kunde bekomme, saa maatte jeg selv med stor Besværlighed hverve 20 Karle, og er vi saa kommen i Kast med en Kvartermester, en Korporal og 6 Ryttere, som vi gjorde caput(**).

„Og eftersom vi fik Kundskab, at paa Totterupgaard***) laa en Løjtnant med nogle Ryttere, hvorfor jeg straks begav [mig] derhen; men en Bonde i Fakse havde alt advaret hannem, saa at de var alt borte; men nogle Heste bekom vi der. Saa drog vi tilbage til Karise. Der skød vi en Kvartermester og tre Ryttere. Drog saa ned ad Landevejen†), og i Lystrup kom vi til en ganske Hob Proviantvogne, som skulde til Lejren. Dennem kom vi tilbage igen og lod dem køre hjem, og 4 Ryttere skød vi ihjel, som var med Provianten. Drog saa til Fischerhoed††) og straks ud i Stevns Herred og i Taarøje, Lyderslev og de andre omliggende Byer: skød 3 Kvartermestre og 8 Ryttere ihjel. Dog maatte vi straks begive os derfra, formedelst at der laa 300 Ryttere ved Prambroen og en ganske Hob i Store Hedding. Saa drog vi ned ad Vordingborg Len, og paa Vejen træffed vi 21 Ryttere an, som vi kom i Chargerung med. 19 gjorde vi caput, de 2 undkom. Og

*) Bro over Vivede Mølleaa, omtrent midt mellem Karise og Fakse.

**) D. v. s. slog ihjel.

***) I Karise Sogn.

†) D. v. s. Landevejen til Vordingborg.

††) Det kan ikke opgives, hvor dette Sted ligger.

[yderligere] en Regimentskvartermester, 2 andre Kvartermestre og [1] Kornet [gjorde vi caput]. I Sjolte skød vi ogsaa en Kvartermester og 2 Ryttere.“

„Saa fik vi Kundskab, at der var en ganske Hob til Præstens i Sværborg, hvorfor vi drog straks did om Morgen tidlig og kringsette Gaarden og tog fangen 4 Kvartermestre, 2 Korporaler og 18 Ryttere, som vi tog med os og gjorde caput i Skoven. Og hvor vi kom, tog jeg alt an og antog efterhaanden 56 Karle. Drog saa til Sne-sere Præstegaard. Der skød vi en Regimentskvartermester og en anden Kvartermester og 6 Ryttere. Og Provianten, som de havde og skulde til Lejren med, kom vi Bønderne til at drage hjem med igen. I Kjønge skød vi en Kvartermester og 3 Ryttere, og i Torp skød vi 8 Ryttere ihjel.“

„Saa fik vi Kundskab, at der kom et Parti, 100 Mand stærkt, hvorfor vi gjorde os rede at tage imod dem, hvor de straks fichtede med Heellene, og 46 Ryttere gjordes caput samt en Løjtnant, en Kvartermester og 2 Korporaler. — Der det svenske Rytteri i Vordingborg, Præstø og de andre Byer hørte, at vi saa dominerede, retirerede de sig tilsammen ved Næstved. Saa fik vi Kundskab paa dem, hvor vi rende en stor Mil efter dem, før vi naaede dem ved Fladsaa, hvor vi skød 21 Ryttere og en Kvartermester og en Korporal. Og paa Skovmøllegaard*) skød vi en Korporal, og i Egesborg en Kvartermester og 9 Ryttere caputed.“

„Saa skrev vi straks til Christoffer Lindenov paa Nykøbing Slot og til Ritmester Schrøder paa Møen om Hjælp, hvortil de svarede, at de ingen Folk kunde undvære fra Landet. Saa drog jeg selv over til Møen til Ritmester[en]. Han lovede at følge mig over til Sjælland. Og vi gik saa over om Natten til Sjælland og kom til Vordingborg om Morgen tidlig og skød 27 Ryttere ihjel, og en Kvartermester tog vi fangen, som blev sendt til Nykøbing Slot. Saa drog Schrøder over til Møen igen, men jeg blev paa Landet. Blev saa kommanderet 2000 Ryttere og Dragoner ud at lede mig op, og maatte jeg begive mig over til Møen med mit Folk, men Schrøder vilde ikke have hverken mig eller Folket i Kvarter

*) Alle her nævnte Steder ligger i Næstvedegnen.

der, som var bange for ej at faa Kvarter*) for vor Skyld, og maatte (vi) gaa over til Sjælland igen. Da var udkommanderet Grev Ludvig med sit Regiment og 4 Kanoner, som blev liggende ved Fakse i 6 Uger. Hvorfore, der Folket saa, at jeg ikke kunde faa Kvarter til dem, og de var i deres Fjenders Hænder, har de draget bort fra mig, hvor de sig selv kunde beskytte — undtagen nogle faa, som blev hos mig, og drog vi med stor Nød over til Niord, en liden Ø i Jungshoved Len. Mens Vandet saa var aabent, har jeg ofte været ovre og gøre caput med saa mange, vi kunde overkomme, og en Kvartermester tog vi til Fange paa Jungshoved, som blev sendt til Nykøbing Slot. Og ved Tappernøje Kru kom vi og en ganske Hob Proviantvogne tilbage igen — en Kvartermester og 4 Ryttere caput.“

Og hermed ender Manuskriptet.

Som man ser, gør Svend i Almindelighed nøje Regnskab for, hvor mange af Fjenderne han har kaputeret hvert Sted — dog ikke for, hvad der faldt for hans Sværd under Togterne fra Nyord. Ialt giver han nøjagtigt Tal for 3 Officerer, 26 Underofficerer og 184 Menige. — Det er selvfølgelig nu umuligt at kontrollere alle disse Tal, men nogle af dem kan siges at være rigtige, saaledes bl. a. Tallet paa de i Vordingborg dræbte, om hvilke der haves Beretning fra anden Side. Naar Svend opgiver, at han og hans Folk dræbte 2 Kvartermestre i Snesere, bekræftes ogsaa dette fra anden Side, nemlig i en Retssag, hvor en af Svends mest trofaste Mænd, Laurids Hemmingsen ved Navn, blev henrettet ved Tureby og lagt paa Stejle. Det er herved mærkeligt at se, at Svenskerne ikke selv dømte Laurids H., men overlod dette til en dansk Herredsret og førte Danske som Vidner. Blandt disse Vidner var Provsten i Snesere og andre „uoprigtige Sjællandsfarer“ ifølge Svend Poulsens Klage til Kongen. Laurids H. beskyldtes for og overbevistes om at have „redet omkring med lang Bøsse og Pistoler paa Hesten som en Snaphane og Morder“. Han havde bragt Breve omkring til de danske Landstorms-

*) D. v. s. Pardon i Tilfælde af, at Øen blev erobret.

officerer og villet tvinge Bønderne til at gøre det samme, og han havde deltaget i „Mord“ paa svenske Kvartermestre i Snesere.

Den nævnte Provst i Snesere hed Albert Samuelsen Schrøder, og den ene af Kvartermestrene hed Bendt Brasch og laa i Kvarter hos Degnen i Snesere. Samme Provst var en meget driftig Mand og meget velstaaende, hvorhos han har forstaaet at holde sig gode Venner med Svenskerne, der paa deres Side overalt søgte at drage Gejstligheden til sig, hvad der dog som Regel mislykkedes for dem. Hr. Albert hyttede ikke alene sin Ejendom, men forøgede den endog under Krigen ved at købe, sælge og sjakre med Svenskerne, og mange af Bønderne stod i Gæld til ham, hvad der senere affødte en Del Retssager. Det skal nævnes, at der i Store Røttinge i Snesere Sogn fandtes flere Mænd af Navnet Hemmingsen. En anden af Svends trofaste Mænd var hans Svoger Hans Svendsen, som senere beboede en Fjerdedels Gaard i Smidstrup By — ogsaa i Snesere Sogn.

Af svenske Efterretninger om Svend Poulsen skal nævnes, at (svensk) Oberstløjtnant Stahl i November skriver fra Køge, at nogle fangne danske Folk, der i et Skib vilde til København med Proviant fra Møen, bekender, at Kaptajn Svend Poulsen opholder sig med 20 Karle paa en lille Ø mellem Sjælland og Møen. Øen hedder „Norr“ og ligger kun to Bøsseskud fra Sjællands Kyst. Han, Svend, har dog maaske 30 Snaphaner hos sig. Folkene mener, at man nok kunde faa Svend Poulsen „ved Hovedet“, da han ikke skal kunne skjule sig paa Øen. I December skriver (svensk) Oberstløjtnant Buchwaldt fra Vordingborg, hvorfra han søgte at gaa over Isen for at erobre Møen: To Ryttere, der har været fangne af Svend Poulsens Snaphaner, undslap og bragtes her til mig. De siger, at de paa Øen (Møen) har Befaling til at holde sig saa længe som muligt osv., osv. Endelig skriver den svenske Kommissarius Gutheim i Januar fra Vordingborg: Snaphanen Svend Poulsen, hvis Folk dels gaar og passer Vagterne (paa Møen), dels tærsker for Bønderne, er nok paa Vej til København.*)

Naar Carit Etlars Roman gør Svend Poulsen til en ægte Romanhelt, er dette vel langt fra at være Tilfældet; men at Svend var en dristig, forslagen Mand, en Vovehals, som baade var frygtet og hadet af de Svenske, det kan ikke paatvivles. Hans Mænd har saa godt som alle været gode Sjællændere fra selve den her betragtede Del af Sjælland. De har heller ikke været blødsødne, hverken mod Venner eller Fjender, og de har ofte været de fredsommelige blandt Bønderne til Besvær, saa at de ikke har været elsket af den store Befolkning.

Det ejendommelige Forhold, at Svenskerne lod en dansk Underret dømme danske „Snaphaner“ til Døden for Overfald og Drab paa svenske Soldater, kendes ogsaa andet Steds fra, saaledes fra Ringstedegnen og fra Kalundborg. Saaledes beretter Kalundborg Raadstueprotokol for 14. April 1658, at i Raadstueretten mødte som Repræsentanter for de svenske militære Myndigheder Oberst Lützwow og Major Lindwurm, medens Oberstløjtnant Friedrich under Oberst Peiters Regiment lod fremstille en Mand fra Kirke Sønnenrup, over hvem Løjtnant Silberwasz af samme Regiment førte Klage: at da han forleden Paaskedag med Secretarius og en Rytter red ved et Hus, der laa ved Vejen ved Trudsholm, faldt der ud af dette Hus tre Skud, hvorved en Karl (Rytter) blev truffen i Skulderen og to Heste skudt og saaret. Og derefter kom otte Karle ud af Huset og løb ad Skoven til, hvilke Karle Ritmesteren, Aderkasz, og Løjtnanten med nogle Ryttere betraf bag Trudsholm, hvor de syv blev nedskudt — den ottende, nemlig den fremstillede Mand, tagen til Fange, „efter at de dennem samtlig med lange Bøsser havde værget“. Og Anders Persen (den fremstillede Mand) slog en Rytter med en Bøsse, som han nu ogsaa her vedstod og bekendte Hans Pedersen berettede bl. a., at han af Mads Hestegilder var bleven tvungen til at hjælpe de syv andre Ude paa Marken skød og værgede de sig alle Da de skød fra Huset, mente de, at Løjtnanten og Rytteren var de sidste, efter-

*) Af Dokumenter i det svenske Rigsarkiv i Stockholm.

som der i Forvejen var kommen en hel Hob Ryttere forbi. Blandt de syv Mænd var Jens Smed i Sonnerup, Jens Rytter, der havde Tilhold i Koldby, Peder Kaptajn, som forhen boede i disse Huse, etc. . . .

Om samme Sag oplyser Kalundborg Lens Regnskab for 1658: „En Fange, Anders Pedersen af Sonnerup, blev af en Mand i Kalundborg „bekostet“ for Oberst Peiter og laa i Kalundborg fra 16. April til 1. Maj. Obersten havde ladet Anders P. fængsle efter Raadstuevidne, formedelst han havde „ligget i Veje“ for Oberstens Regiment, der dette skulde marscheret fra Roskilde og skulde til Jylland“. En Borger af Kalundborg førte saa Fangen (der var bleven dømt til Døden) til Ryegaard, hvor han mentes at være vorned; „men de undskyldte sig, ikke at være hans Herskab. Førtes han da til Lensmanden paa Roskilde Bispegaard, dér at stande sin Ret. Men han vilde intet befatte sig med hannem“. Borgermanden „tog hannem da med sig tilbage igen“. Saa gik Anders Pedersen fra 6. Maj til 9. Juni igen i Kost hos den samme Mand i Kalundborg som før. Hvorefter der ved Herredstinget blev forhvervet Dom over ham, og han blev henført til Bremerholm *) til Afsoning. —

*) Bremerholm var Datidens Statsfængsel og Tvangsarbejdsanstalt for simple, grove Forbrydere. Det hørte under Holmen, Flaadeværkstederne ved København, og Forbryderne maatte arbejde i Jærn (Lænker).